

ունի և այդ հիմքը ենթադրությունն է, այլ իրական փորձը: Հարկաւոր է միայն, որ մեր ինտելիգենտ երիտասարդ ուժերը, լինեն դրանք մի բան չլինելու փափագ ունեցող կանաչք, թէ տղամարդիկ համոզվելով որ էթանազին գրադարաններ հիմնելու ժամանակը հասել է, համոզվելով, որ մեր փողովորդը մեծ օգուտ կարող է ստանալ այդ հիմնարկություններից, անմիջապէս սկսել ամեն մի քաղաքում, թէ հանգանակութեամբ և թէ ներկայացումներով փող հաւաքել, մի որոշ դրամադուր կազմել, որով կարելի կը լինէր էթանազին գրադարանների հիմքը դնել: Մենք մեր նախորդ յօդուածներում արդէն աստուորապէս ցոյց ենք տուել, թէ որքան պիտի լինի այդ գումարը: Այդպէս ուրեմն, եթէ մեր ինտելիգենտ երիտասարդութիւնը մի կողմ թողնելով իր սովորական անփութութիւնը, էթանազին գրադարաններ հիմնելու գործի գլուխ կանգնի, և կաշխատի այդ գրադարանները բանալ ընկերակցութեամբ, կամ ընկերակցական սկզբունքներով վրա, — դա արդէն կը նշանակէ, որ գործը սկսված է հաստատ կերպով:

Յաջորդ յօդուածով մենք կը փորձենք մատնանել անկ ախ քաղաքների վրա, որտեղ էթանազին գրադարաններ հիմնելը շատ կարեւոր է:

Խ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻՍԱՅԻՑ

Յունիսի 19-ին

Ձարմանալի ցուրտ և ժլատ երկիր է Մեծ-Ղարաքիսան. չը նայած, որ նա գտնուում է աւելի ցած 41 աստիճանից, սակայն իր կլիմայական խտութիւններով նա յիշեցնում Միջին-Ռուսաստանը, եթէ ոչ աւելի բարձր: Այսօր, երբ յունիսի մեծ կէսը անցել է, դեռ չեն հասել այնպիսի շուտ հասունացող պտուղները, ինչպէս են չլորը, խիարը, ալուսնը, և այլն: — Ղարաքիսան ամենին չեն հասունանում կեռասը, թուփը, խաղողը, դեղձը, նուրը և այլն, որոնց այնքան մեծ առատութեամբ արդիւնաբերում են միջօրէսական երկրները, մասնաւորապէս և Անգլիոյկապը: Գրեթէ իր իւրաքանչիւր մի անկիւնում: Մեղ մտ թուփը, գիւսը, խաղողը բերւում են ուրիշ տեղերից, գլխաւորապէս Երևանից, որը մեղանից շատի ճանապարհով գտնուում է 110 վերստ հեռավորութեան վրա:

Սարսափելի թանգ է այստեղ ամեն մի բան: Չը նայած, որ սա դիւղ է և ամեն մի գիւղացի ունի իր տաւարը — այնու ամենայնիւ մի շահով 3 բաժակից աւելի կաթ էլք կարող առնել: Հալած իւղի պուրը 15 բուրլի է, պանիրը 3 բ. 60 կ., դարին — 80 կ. պուրը և այլն: Սաստիկ թանգ գնով են տրվում նմանապէս այստեղ բնակարանները. 2 անձնալի շինած օթ աղի համար յանկարծ վարձ են ուղում ամսական 7 բուրլի: Օտար քաղաքու համար, որը չունի ոչ իր սեփական տունը, ոչ էլ իր սեփական տաւարը — կենանք Ղարաքիսայում, կարելի է ասել, աւելի թանգ է նստում, քան մինչև անդամ մեծ քաղաքներում: Անցեալ ամիս հարկաւոր էր մի սենեակ

հարկներում ունի սոված, ծարաւ ու տկուր ընտանիք, որի համար էլ մտածել հարկաւոր է: Եւ ահա նա կտրոււմ է իր բողաղից, դուրի է մնում հաղուտից, դուրի է մնում ամենաչնչին վայելչութիւնից. կարող ենք ասել, նա դառնում է մի տեսակ մեղենայ, և ապրում է գրկանք ու նեղութիւններ կրելու համար:

Եւ որքան հակասութիւններ... Ահա մարդիկ, որոնք Բաքուից Երևան, Մարաշաիւրական և ուրիշ դրանց նման օգտակար ընկերութիւնների պատաւար անդամներ են, փողեր են ընծայում այս և այն դպրոցին, այս և այն կարօտներին, տեսնում են որ նոյն այդ մարդիկ ընտանիք չեն տանում իրանց խեղճ մշակների գրութեան վրա: Անկարելի է ասել, որ նրանք տեղեկութիւն չունեն իրանց հանքերում կամ գործարաններում, անբնական պայմաններից առաջացող անասելի կեղտոտ, զոռներ և ցաւալի բաների մասին. ընդհակառակը նրանցից շատերը շատ բան գիտեն, գիտեն և լուում են... Ինչով, բացատրել այդպիսի անբնական երևոյթները: Նոյն մարդը և մարդասէր և մարդատես, մի տեղ օգնող, միւս տեղ անտարբեր և անփութ... Բացատրել կարելի է թրքական աւածով թէ չգէշա գեղարօղը: Գիւղացի գեղար տեղ ողորմեայ:

Բալխանում ապրող մնացեալ ծառայողների և արհեստակերների գրութիւնը շատ քիչ է զանա-

վարձել տեղիցս մօտ գտնուող Ղալազ գիւղում, թեթև կարասիքով. բայց տանտէրը մի այնպիսի զին պահանջեց, որ թիֆլիսում հաղւա թէ պահանջէին այնպիսի մի սենեակի համար — 10 բուրլ: Այդ փողով, ինչպէս յայտնի է, կարասիքով և սպասաւորով կարելի է համեստ սենեակ ունենալ նոյն իսկ Մոսկվայում և Պետերբուրգում: Ղարաքիսայի օղը սակայն լաւ է, որովհետև լեռնային է և չըջապատված է, այժմ կիսափչացրած, անտառներով: Ժողովուրդը գրեթէ ոչինչ հասկացողութիւն չունի անտառների նշանակութեան մասին, փչացնում է որպիսի և ինչ միջոցներով կարող է: Շատ անգամ այրելու համար նա չէ խորհարարում տապալելու այնպիսի հսկայական ծառեր, որոնց միմիայն տեղը պատկառանք է ներշնչում մարդու: Եւ այդպիսով դարեւոր վիթխարի կոճղներին այժմ կամաց-կամաց տեղ են տալիս ծուռուռու, ցածիկ, հիւսնող, թիւսման ծառերը: Կարծում ենք, վատ էք լինի, եթէ մի առանձին բրոյիւրով բացատրել այն ահագին նշանակութիւնը, որ ունեն անտառները երկրի համար: Ով գիտէ, դուք էլ միջոցը մէկքիչ պահպանել մեր անտառները դառն ճակատագրից, որին, մենք մեր արարքներով աշխատում ենք մատնել:

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԱՂԱՍԱՅԱՅԻՑ

Յունիսի 24-ին

Մի շատ հետաքրքիր և մեծ նշանակութիւն ունեցող դէպք է տեղի ունեցել մեր կայարանում: Մրանից մի ամիս առաջ գալիս է Ղալազի սահմանադրող մի պաշտօնեայ (Межевой чиновник) և անտեղի բեգերից մի քանիսին հետն առած սկսում է այստեղի հողերը չափել և սահմաններ որոշել:

Տեղացի կալուածատէրերից ոչ մէկը ոչ մի տեղեկութիւն այդ մասին չէ ունենում, և ոչ մէկը նրանցից, առանց բացատրութեան, պաշտօնեայից ոչ մի յայտարարել այդ մասին ստացած չէ լինում:

Հանգամանքից օգուտ քաղելով տեղական մի քանի բեգեր, բոլոր այստեղի հողերը, որ պատկանելին են եղել տարիներ ընթացքում ուրիշներին, որոնք ունեն այդ մասին հաստատուն թղթեր, գրել են տալիս իրանց անունով, որպէս իրանց պապերից մնացած սեփականութիւն:

Այժմ երբ այդ մասին տեղեկացել են կալուածատէրերը և բացատրութիւն են պահանջել պաշտօնեայից, նա յայտնել է, որ այդ մասին ինքը մի անգամ արդէն յայտարարած է եղել «Кавказ» լրագրում, ուստի և կալուածատէրերը պարտական են եղել այդ իմաստով: Բացի դրանից նա յայտնել է, որ այժմ այլ են ոչինչ ինքը յօդուտ խնդրողները չէ կարող անել, որովհետև նրանք իրանց բողոքի մի ամսական ժամանակամիջոցը անցրել են, և չափված սահմաններն օրէնքի ոյժ են ստացել:

Այժմ կալուածատէրերը մնացել են շուտաւարձ. մի քանիսը նրանցից, որոնք փող ունեն դիմել են

փաստաբաններին. մի քանիսը նոյն իսկ այդ էլ անելու միջոցներ չունեն:

Ինչ կը լինի հետեւեալը՝ յայտնի չէ. բայց և այնպէս պարզ է, որ կալուածատէրերը բաւական փող պիտի մսխեն իրանց իրաւունքները հաստատելու և օրէնքի ոյժ ստացած սահմանները ոչնչացնելու համար: Գոնէ այսպէս են ասում փաստաբանները: Հողերը միլիոնից աւելի արժէք ունեն:

Ա. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԳՕՐԻՍԻՑ

Յունիսի 15-ին

Շուշուց մինչև Գօրիս, պօստային հաղորդակցութեան ճանապարհով, լրա, գտնվում են 5 կայարաններ: Պէտք է խոստովանվել, որ ճանապարհորդութիւնը մեղ մօտ, Չանգեզուրում, ամենադժուրը դրութեան մէջ է: Ուղին 88 վերստ է, և այդ տարածութեան վրա չը կայ ոչ խճուղի և ոչ դեռերի, ջրանցքների և հեղեղատների վրա կամուրջ. բացի դրանից կայարաններում չը կան ընտելացրած ձիաներ, վարժ կառավարներ և պայմանագրի մէջ պարտաւորածին համաձայն կառեր:

Ահա Գօրիսից Շուշի տանող նոր ճանապարհի նկարագրը: Գօրիսից պօստով, սակաւ բացառութեամբ, զնացողները լինում են արքունական պաշտօնեաներ: Պէտք է ասել, որ նրանցից շատերը վատահոլութիւն չեն ունենում կառերով զնալ և լաւ են համարում ձիով զնալ մինչև Շուշի:

Ամեն մի ճանապարհորդ անշուշտ կարող է վերկայել թէ ինչպիսի արգելքների, վնասների և անաջողութիւնների է հանդիպում: Կառավարները անվարժ գտնվելով, ճանապարհին իրանց մի քանի կօպէլ «հաւօղի» հանաք, ճանապարհորդներին ենթարկում են զնալար տեսակ վտանգներ: Ահա մի օրինակ: Ամիս 9-ին արքունական մի պաշտօնեայի հետ հետեւալ դէպքն է պատահում: Նա Գօրիսից մի անկողնէ կառավարի հետ ուղեւորվում է ժամի 2-ին դէպի Շուշի. չը հասած մինչև տեղի կայարանը՝ մի ձորակի մէջ ձիաները սկսում են խրտնել. կառավարը չը կարողանալով պահել ձիաներին, սայլալը չուռ է գալիս և երկուսին էլ վայր է գցում: Կառավարը պրծել է անվնաս, իսկ պաշտօնեայի աջ ոտի դիմելով երկու ոտերէնը կտորել է և սաստիկ արեւահոտութիւն է: Մօտաւորապէս երկու ժամ ողորմելին չարչարել է այդ դրութեան մէջ, մինչև որ մի ետսավու վրա է հասնում և փաթկալով վերքը, իսկոյն վերցնում բերում է նրան Գօրիսում հիմնած Չանգեզուրի գիւղական հիւանդանոցը, որտեղ անմիջապէս ստանում է բժշկական օգնութիւն:

Այդպիսի դէպքեր միթէ քիչ են պատահել ճանապարհորդներին, բայց ոչ և ուղեորութիւն դարձրել: Չարմանում ենք թէ ինչու Շուշի պօստ-հեռագրատան վարչութիւնն ուղեորութիւն չէ դարձնում պօստ պատճենի, պօստային կայարաններում ծառայողների և կայարանապետների վրա, գալիս են շատ անգամ պօստային վերաբնիներ, միթէ դրանք չեն կարողում կայարանների գրքերում ամեն մի անցնողի գանգատները, միթէ չեն տեսնում փչացած սայլակները և անվարժ կառա-

վարներին: Դրանք երկի չեն տեսնում, կաննք մենք, որովհետեւ երբ գալիս է պօստային վերաբնիչը՝ իսկոյն լաւ վարժված ձիաներն են լծում սայլակներին, լաւ վարժված կառավարներն են ուղեորվում և այլն: Եւ քանիտներն են ասում, թէ պաշտօնից հեռացրած կառավարները դարձեալ ընտել վել են իրանց պաշտօնի մէջ, ի հարկէ կապալառութեան համաձայն և ոչ յօդուտ ընդհանրութեան: Վերջապէս ում է յայտնի կայարանապետների և միւս ծառայողների կուսարար, անքաղաքավար վարմուքը:

Վերջիջեալ դէպքը պատահուց յետոյ, պօստ-հեռագրատան կառավարիչը իսկոյն Շուշուց և կաւայտեղ այդ դէպքը քննելու: Թէ ինչ հետեւեալ ունեցաւ, դեռ յայտնի չէ:

Յ. Գ.

ՆԵՐՏԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունիսի 24-ից ԱՂԱՍԱՅԱՅԻՑ մեղ գրում են, «Այսօր առաւօտան գնացելով Աղստաֆա հասաւ նորին սրբազնութիւն արքեպիսկոպոս Խորեն Նաթ. Պէյ: Կայարանում սրբազանին ներկայանալով պատիւ ունեցան տեղական հայ երիտասարդները: Համարեա թէ մի քանի ժամ միայն գնացելից առաջ տեղեկանալով սրբազանի գալու մասին, անկարող եղանք սրբազանին արժանաւայելի կերպով ընդունելու, և նրա համար հանգստանալու առանձին սենակ պատրաստելու: Սրբազանը կայարանում մնաց մի ժամ: Առաւօտեան ժամի 4-ի էր, որ նա ճանապարհ ընկաւ Էջմիածին: Նա գրում էր միայնակ, մի սպասաւորի հետ միայն:

Մեղ գրում են ԱՂԱՍԱՅԱՅԻՑ. «Բամբակի արտահանութիւնը վերջանալու վրա է. այս տարի անցեալ տարվանից աւելի առատ էր այդ արդի նաբերութիւնը: Բացի Երևանի նահանգից դուրս և կած բամբակից, այս տարի Լձիկի մի գործարանատէր Գեօրգեյան և Աղդաշում ընդարձակ պլանտացիաներ ունէր, որոնք շատ աշտղ արդիւնք ունեցան:

Վենցիայից հայր Ղևոնդ Ալիշան հետեւալ տաղաքած շնորհակալութեան պատասխանն է. «Երբ երկու տարի առաջ կը հարցնէին շատը ի ձեռն լրագրաց և առանձնակի, թէ Երբ պիտի կատարուի յիշատակ Յօրենիս, ծանուցուեցաւ ի ձեռն նոյն լրագրաց թէ թուականն թէ յօրենիս տեսակին, ըստ դիտման Միաբանից և առաւել ևս իմ. որ էր Գահանայութեան յիշատակը. բայց Աղդաշինք մեր ուղեր են ասոր հետ, մանաւանդ թէ ասէլ դուրս, Գրականութեան յօրենիս մի կատարել տալ և հանդիսացնել. և միով հայրենասիրական հոգով դրեալ իրենց բնիկ և գաղթականութեան հեռաւոր կողմերէ, ամեն դասէ, կարգէ և սեռէ՝ անհաղ և միաբանք, ծանօթը և անծանօթը, աննախանձ և անխախտ, պէսպէս օրի-նակաւ, նուիրակօք, դրովք, հեռագրովք, և լրագրովք յայտնեցին իրենց մտերմական, բանասիրական և ազգասիրական զգացմունքը, մարդկանք,

թիւն — արդէն նրանց շարքը մի անգամ միապիսի փողովքը, միմեանց հետ չիլիկն օգտաւէս փոփոխութիւն է նրանց համար: 2) Եթէ այդ ընկերութիւնները գործունեայ գործակալներ ունենան, առանց մի կօպէլ վնասվելու, միայն գործի սկզբնապատճառ դառնալով, կարող են աշտղեցնել էթան ու մարդը ճաշարանները բանալու ուր մշակել իր սուղ միջոցներով կարող լինէր ոչ թանգ և մարտական կերակուրներ ստանալ: Վատ էք լինի եթէ մի թեթեւ ընթերցարան էլ լինէր կամ գէթ ստացվէին մի քանի լրագիրներ և գրքերը նոյն ճաշարաններում: Առաջին անգամ գէթ կը լինէին փողովքը:

Այդ ամենից յետոյ եթէ մեր գործիչները ոյժ պատերազմողները Բազում բանալ մի ուսումնարան, ուր պատրաստվէին կաթնապաններ (козочары), լուղիներ (молочники) ահազին օգուտ տուած կը լինէին մեր հանրային և գործարանների գործին: Շատ անգամ տղէտ կաթնապանն է լինում պատճառ կաթնաներ պալկներով, որից միւտ մարդկային դոհեր են լինում մի կողմ թողած նիւթական վնասները:

Ս. Տ.

օրհնութիւնը, ուղերձը և նուէրը: Որովք ստիպել
դիւ թողուլ ինձ իմ նախնական փափագս և դիւ-
մունքս, որ էր յիշել զսկիզբն և դնեթացս Քահա-
նայական յիսնամեկիս, իսկ գրաւոր ինչ վաստակըս
ուղղել միայն յօգուտ և ի ծանօթութիւն ազգա-
նոց և ոչ յառիժ գովասանութեանս: Այլ երբ այս-
պէս իբրև անդիտարար քար մի ձգելով առ մե-
ծաբանակ և թնդացող զանգուած (հայրենեաց),
անկէ աչքան մեծածայր հնչուեց անդրադարձան,
որոց ոչ կրնայ յարժեք ձայնս՝ և ոչ հաւասարել
իրմէ առթեալ արձագանգաց, հարկ է որ անոնց հետ
այ խառնուի. և ես առանց շատ հեռանալու իմ
գլխանակս՝ յայտնեմ ամեն Բարեմաղթողացս,—
Յարգելի Ներցանց, Տեսրց և Տեկնայց, Լրագրա-
պետաց, Ուսուցչաց և Ուսանողաց, Բարեգործական
Գրասիրական Գալուստէր Ընկերութեանց, քաղա-
քածոցով շատարակութեանց և Գաղթականաց, և
ամենայն բարեկամաց, (որոց չը կարցայ կամ պիտի
չը կարնամ առանձին գրով պատասխանել, և որոց
անուանքն և որպիսութիւնը թերեւ ծանոթանեն
օրակոյրը), իմ չնորհակալութիւնս, երախտագիտու-
թիւնս և համակրութիւնս. որք եթէ շատ չափա-
ւոր երեկն առաջի այնչափ ճոխ և առաւելագոյն
բացատրութեանց Բարեմաղթողացն, ես ալ իրենց
սիրոյ և բարեկամութեան անչափութեան դէմ՝
ապաւն ունիմ անշարի մի.— Հայր եւ իւր: Արդա-
րս մեծ պատիւ է ինձ՝ որ կերպով մի զսա պատ-
կերելով կամ թափանցելի քօղով մի պատկերով
խաղաղս նա ինքն ըլլայ և է նպատակն ամենայն
և ամենուրեք եկած թօթախոտած զգայուն նետե-
րու, որք ոչ միայն ի կորովի ալ և ի գորովի
զրկաց թուան: Որոց ամենեցուն միանգամայն մա-
տուցանեմ խոնարհ և շնորհակալութիւն և
օրհնութիւն, ըստ կարգիս, վիճակիս և հասակիս.
այլ և գոհութիւն և ինքնութիւն՝ վասն այսքան
ծաւալեալ և ծածանալ չայրենասիրութեան, ի
փառս Աստուծոյ և Սրբոց նորա՝ պաշտպանաց
ազգես:

Մի քանի տեղերից հայոց դպրոցները հոգա-
բարձունքը մեղ գլխով հարցնում են, թէ ար-
դեք հոգաբարձութիւնը իրաւունք չունի էջմիած-
նի որոշած չափից աւելի ունիկ տալ վարժա-
պետներին կամ վարժուհիներին, երբ այդ թիւը
կը տան դպրոցի միջոցները և երբ ժողովուրդը
այդպէս կը ջանկանայ: Ոչ ոք, ի հարկէ, չէ կա-
րող արգելել այս և այն դպրոցին առատ վարձա-
թուրութիւն տալու իր ուսուցչին և վարժուհուն,
և մեղ շատ ուրախացնում է այն հանգամանքը,
որ հայոց դպրոցները հոգաբարձութիւնների մէջ
գտնվում են այնպիսիները, որոնք հասկանում են,
թէ դպրոցի վարժապետին և վարժուհուն պէտք է
նիւթապէս ապահովել և վարձատրել:

Թուրքաց Հայաստանից մեղ տեղեկացնում են,
որ այս տարի հունիսը բաւարար կարող է համար-
վել մի քանի նախնականներում:

Մայրաքաղաքի Լրագրիչների խօսքերին նայելով,
տեսնում եմ որ ծննդի ժամանակին փոխադա-
րութիւն անելու հարցը մօտ է իր վերջնական լուծ-
ման:

Հայր Գևորգ Ալիշանի յիսնամեայ յօրեկանը
միանգամայն արդիւնաւոր կերպով տօնած կը լի-
նէր Միւլիթարեան միաբանութիւնը, եթէ յանձն
առնէր տաղաքի տաղանդաւոր գրողի զանազան
գործածները, մանաւանդ նրա բանաստեղծական և
տեղագրական-պատմական աշխատութիւնները,
հայ հասարակութեան մէջ մատչելի գնով տարա-
ծելու համար: Եթէ հ. Գևորգ Ալիշանի գործածները
մինչև այժմ բոլորովին մոտեց չեն գտել հայ հա-
սարակութեան մէջ, այլ մատչելի են եղել ընդ-
հանրապէս մի շատ նեղ շրջանին միայն,— դրա
պատճառները մէկն էլ եղել է գնի վերին աստի-
ճանի թանկութիւնը: Եւ ժամ գնով հրատարակելով
այդ աշխատութիւնները, Միւլիթարեան միաբա-
նութիւնը միջոց կը տար հայ ժողովրդին աւելի
մօտիկից ծանօթանալու ծերունի գրողի զգա-
մունքների և մտքերի հետ:

Անգլիայի Մանչեսթր քաղաքից ստացանք պ.
Դ. Թօփսլեանից մի չնորհաւորական նամակ Գրե-
գոր Աթոռնու գրական քանակիցականակ առի-
թով:

Ինչպէս մեղ գրում են, այս տարի կոչոր ամա-
րանցում տառերի շատ ժողովուրդ կայ: Ասում
են, որ և Մանչեսթրում ու Բորօմում գրեթէ բո-
լոր բնակարանները վարձված են:

Հինգշաբթի օրը, յունիսի 28-ին, թիֆլիսի ՂՂՈՒ-
դոն՝ հիւրանոցի սենեակներից մէկում, կայացաւ
հուշակաւոր էջմիածնի ֆոնօգրաֆի սէսնը բացա-
ռապէս մամուլի ներկայացուցիչների համար: Գեո.
7 տարի առաջ, երբ էջմիածնի նոր էր հնարել իր
զարմանալի ֆոնօգրաֆը և երբ նա դեռ կատարե-
լազործված չէր, մենք յիշում ենք, որ մի հայ առաջին
անգամ թիֆլիս բերեց այդ գործիքը և ծանօթա-
ցրեց դրա հետ հասարակութեանը բանկի թառ-
ւոնում: Եթէ տարւոյ ընթացքում, որպէս մենք
ականատես եղանք, էջմիածնի անհամեմատ կատա-
րելագործել է իր ֆոնօգրաֆը: Օրինակ, մենք այդ
օրը ֆոնօգրաֆի միջոցով կարողացանք լսել թիֆ-
լիսցիների յայտնի երգիչ Տարտակովի և այլ եր-
գիչների զանազան քաղաքներում երգած մի քանի
երգերը, Մօսկվայի գրեհագէտն զնգի զինախա-
ղը և զինուորական երաժշտութեան ձայնը և այլն:
Վերջը ներկայ եղողներից մի քանիսը սկսեցին
խօսել ֆոնօգրաֆի մէջ, որը որոշ լսելի ձայնով
կրկնեց խօսողների ասածները: Այլ խօսքով մար-
դոս մեծ բաւականութիւն է պատճառում ֆո-
նօգրաֆը և մենք հաւատացած ենք, որ թիֆլիսի
հասարակութիւնը կը շտապի գնալ թատրոն տես-
նելու XIX դարի այդ հրաշալիքը: Ասում են, որ
մօտ 48.000 ֆոնօգրաֆներ կան Ամերիկայում,
բայց նրանք չեն ծախվում, այլ միայն վարձով են
տրվում ամսական 2—15 դոլար վարձատրու-
թեամբ: Ֆոնօգրաֆը արժէ մօտաւորապէս 2-ից
մինչև 3000 ռուբլի:

«Новости» լրագիրը հարցրում է, որ այս օ-
րերս Պետերբուրգէ հասել իտալական ճանապար-
հորդ զօկտոր Լուիջի Ռիցօնի, որը գալու է Վոլ-
կաս երկրաբանական (գէօլոգիական) հետազոտու-
թիւններ անելու համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԹԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՄԻՅԵ

Բրիւսելում այս օրերս տեղի ունեցաւ ուշա-
գրութեան արժանի մի դէպք.— ամենեղ գումար-
ված միջադպրի կոնգրէսը վերջացրեց իր պա-
րապետները և ընդհանրապէս գերեզմանում է
թիւնը վերացնելու նախագիծը:

Երկար ժամանակ է, ինչ էւրօպայան սպասում է
այդ կոնգրէսի վերջնական եղբայրացութեան, եր-
կար ժամանակ է, ինչ էւրօպայան մտքի ամենա-
լաւ կողմնակիցները սպասում են, թէ ինչ հե-
տեանք կունենայ հրապարակի վրա դրած այդ
մեծ խնդիրը.— և ահա այժմ, երբ էւրօպայան
քաղաքական կեանքում կատարվում են ամենա-
գծուծ երեւոյթներ, տեղի է ունենում մի եղակի
դէպք, որը կարող է կարգիլ ժամանակակից
կեանքի ամենախաղաղ մի կէտը:

Եւրօպայան մի քանի պետութիւններ իրանց
եսական շահերի համար տարիներից ի վեր պահ-
պանում էին մի այնպիսի խայտառակ, ամօթալի
նողկալի և գաղտնի սկզբունք, ինչպիսին է գերե-
զմանում թիւնը: Եւրօպական քաղաքակր-
թութեան ամենալաւ գաղափարները ցնխտուր
և մրտովում էին տարիներից ի վեր այն ամօթա-
լի երեւոյթով, որը տեղի էր ունենում Աֆրիկա-
յում և այլ տեղերում քաղաքակրթի համարվող
պետութիւնների աշակերտութեամբ: Բայց ահա,
վերջապէս, Բրիւսելի մէջ, միջադպրի կոնգրէսը
խաղաղ համաձայնութեամբ կարողացաւ արիա-
բար պաշտպանել խնդիրը և այնտեղ հասցնել, որ
վերացնի գերեզմանութիւնը:

Կա մի պատմական երեւոյթ է, դա քաղաքակր-
թութեան մի ահալին յաղթանակ է:
Շնորհաւորում ենք ամբողջ սրտից միջադպրին
կոնգրէսին, որը այնքան փառաւոր կերպով աւար-
տեց իր սկսած գործը:

ՍԱՄԱՍԵ ԵՒ ՄԻ ԳԻՏ ԱՅԻՏԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Պարսկաստանի Սամաստ գաւառը դաշտային է
ու չորս կողմէն ահալին լեռնաշղթաներով պա-
տած. կարծես բնութիւնը գիտութեամբ պարիսպ
է քաշած այդ փոքրիկ դաշտի համար: Գիւղերը
տարածված են թէ՛ դաշտի երեսին վրա և թէ՛
լեռնաշղթաներու լանջերում. դաշտայինները ջը-
րաբեր են, որոց ջուրը Սամայի գաւառակի լեռնե-
րու «Նեհր» գետինց է գալիս ու կաղնում է մի
ահալին գետ, որուն տեղացիք Զօլայ են կոչում:
Այդ ջրի չորհրդի դաշտայինները ունեն հիւսնակ
այգիներ, պարտէզներ, աւաղյոյններ, անտառներ և

ծառուղիներ. բայց լեռնայինները զրկուած են դո-
րանցից: Բնակիչները բաղանում են Պարսիկ-Թա-
թարներէ, Հայերէ, Ասորիներէ և Հրէայնէրէ, ո-
րոնք զբաղված են զանազան աշխատանքներով,
հողագործութեամբ, անասնապահութեամբ, առե-
տրականութեամբ և արհեստներով՝ հիւսնութիւն,
զարմութիւն, կօշկակարութիւն, ներկարարու-
թիւն, շիւղածութիւն, չիթապութիւն և կտաւա-
գործութիւն: Պարսիկ բնակիչները թիւն է 6000,
Հայեր 1200, Ասորիք 600 և Հրէայք 100:

Գաւառն ունի երկու աւաններ, Տիւման և Քօհ-
նաշահար: Վերջինի մէջ հինգշաբթի և ուրբաթ
օրերը ամսականաւ է լինում, իսկ առաջինի մէջ
միմիայն չաբաթ և կիրակի օրեր: Տօնալիւսաւա-
ներում հաւաքվում են ամեն ազգէ մարդիկ և դը-
նում են վաճառ իրանց զանազան տեսակ ապ-
րանքները, որ են ընտանի կենդանիներ, հացա-
բոյսեր, նպարաւաճառի քաղաքներ, հիւսնակ
բարդեր, կապերաներ, մանիֆակտուրայ և այլն,
բայց քրիստոնէայք իրաւունք չունին ձեռք տալ
Պարսիկներու թաց ապրանքներուն և ոչ էլ սրանք
թաց ապրանքներ գնում են քրիստոնէաներից, ո-
րովհետեւ դեռ չառեր կան Պարսիկների մէջ, որ
խոտիկ են համարում մեզ:

Սամաստում 52 գիւղեր կան. այն գիւղը, որ
կը պատկանի Տէրութեան, խալիսայ է կոչվում.
իսկ մնացեալները Աղալիս: Յիշեալ գիւղերու 18-ը
քրիստոնէաներ կը բնակին, որոց 13-ը Պարսիկնե-
րու հետ խառն են, իսկ 5-ը դուռն հայաբնակ են.
այդ հինգ գիւղեր են Հաֆթիւն, Փայաշուկ,
Մաշաւ, Սառնայ և Ղալասար:

Հաղորդելով այդ տեղեկութիւնները, արտասահ-
մանի հայոց մի լրագիր գրում է և հետեւեալը.

Նաթէտոյն Շահը «Նախայ» գիւղերը իշխարայ
է տալիս այս ու այն խանին, այս ու այն Արթի-
բին, ինչպէս Արապատական նահանգներ տուած
է Միրզա Հասան խան Հաճի վէլիդին որ ինքը
մշտապէս նստում է Գալլիքէ և իր որդին Միրզա
Մահմուտ խանը խոյ, որովհետեւ խոյուն էլ գտն-
վում են բաւական թիւով խալիսայի գիւղեր:
Միրզա Մահմուտ խանը Սամաստում խալիսայ
գիւղերու բնակիչներուն դատերը պաշտպանելու
և տէրունական հարկերը ստանալու համար, որ
և է մի նայրե ուղարկում է Սամաստ: Պատա-
հում է երբեմն որ այդ նայրներ փոխանակ
հպատակաց վիճակը բարձրելու, սկսում են ի-
րանց կաթի համեմատ կեղեքել խեղճ քրիստո-
նէայններին, մեծ մեծ սուգանքներով, որովհե-
տեւ և բանտարկութեամբ, լիկելով և չարարելով
այն կանանց որոց ամուսինները գտնվում են
օտար աշխարհում. որովհետեւ նայրին էլ իշխարայ
է վերկայել Միրզա Մահմուտին 1000 թումանով
եթէ խիղճ չունենայ, նա կուղենայ որ այդ փո-
ղեր վճարէ հպատակաց մերկ մարմինն: Նա-
խորդ նայր Միրզա Ալի խանը, Միրզա Հասան
խանի քրոջ որդին, այն աստիճան հեղափոխում էր
խոտիկայ Ասորց գիւղի կանանց և հարմարում
որ Ասորիք բողբոջելու և որովհետեւ այդ Ասորիք
կրօնով պապարտաւան են և իրանց եկեղեցին կը
կառավարին Փրանսացի եկեղեցականներէ, սրանք
բողբոջելու Փրանսական հիւպատոսին Գալլիքէ
այսպիսով հեռացուցին նրան Սամաստէն. նրա
յաջորդ եկաւ Միրզա Արթիւր Վահագն:

(Կը չարունակվի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կ. Պօլսից յունիսի 24-ից հետեալ հեռագիր-
ներն են ուղարկված արտասահմանի լրագիրներին.
«Շաբաթ» օր աւաղակներ գերի բռնած են Մահմուտ
Հէլալեփտին փաշայի որդին Մէհմետ պէյը, Անդ-
րեանուպօլսի գէլին վրա Չաթաբայի մէջ: 19.000
օսմ. ոսկի (437.000 ֆրանք) փրկանք կը պա-
հանջեն իրենց ճեղքակալած պէյը արձակելու հա-
մար: Զօրքեր զրկուած են աւաղակների ետեւնա:
— Այս գիւղեր երկու թուրք ջրանկիւնք
փորձեցին սպաննել Վիթալիս փաշան որ մի
Փրանսիացի է: Կը կարծուի որ այդ մարդեր գոր-
ծիք եղած էին ուրիշների վրէժխնդրութեամբ:
— Վիեննայից մայրաքաղաքի լրագիրներին հե-
ռագրում են յունիսի 22-ին հետեւեալ. «Սֆիւ-
լից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, Բօլ-
քարիայի կառավարիչները շատ բարկացած են
այն հանգամանքի պատճառով, որ Բ. Դուռը
ոչինչ չէ պատասխանում իրանց յայտադրին և
ըստ երեւոյթին վճռել է վերոյիշեալ յայտադրը
անտես առնելու: Ստամբուլ մտադրել է վրէժն
առնել Թիւրքիայից նրանով, որ կը սկսի քիչ-քիչ

անջատել Բօլքարիան Թիւրքիայից, իսկ առ այժմ
վճռել է միայն հարկի տալը դադարեցնել թիւր-
քաց կառավարութեանը:

— Անգլիական համայնքների ժողովում, որպէս
հեռագրում են մայրաքաղաքի լրագիրներին, սրբ
Ջէմս Ֆէրգիսոն յայտնեց թէ այն լուրը, որ իբր
թէ ուսմանը մտադրութիւն ունեն չարժիլ դէպի
հայկական սահմանը կամ Հայաստանից արտաք-
սել քիւրդերին ոչինչ չէ հաստատուում:

— Մայրաքաղաքի լրագիրները այս օրերս հեռա-
գիրներ են ստացել Մադրիդից մինիստրական
ճոխածամի մասին, Սաղաստայի աղաւաղիտ
մինիստրութեան հրաժարականի և Կանովաու դէլ
— Կաստիլիոյի նախագահութեամբ պահպանողա-
կան նոր մինիստրութիւն նշանակելու հնարաւորու-
թեան մասին: Սաղաստայի մինիստրութիւնը, որը
վաղուց արդէն ենթարկվում է դիմադրական
կուսակցութեան յարձակմունքներին, յունիսի 19-
ին բարոյական հարուած կրեց, որովհետեւ չը
կարողացաւ հերքել այն մեղադրանքները, թէ
վաղուց արդէն վարչութիւնը Սպանիայում այն-
պէս անբարոյականացրած չէ եղել, որպէս ներ-
կայ մինիստրութեան ժամանակ: Առաջին մինիստր
Սաղաստա, վտանգն զգալով՝ հիւսնոք ձեռացաւ և
չեկաւ նիստին: Վիճաբանութիւնների պղպիւնի
հետեւեցը, նոյնպէս մինիստրութեան հովանաւոր-
ութեան տակ գտնվող մայրաքաղաքի վարչու-
թեան գործած սարսափելի դեղձունները անա-
խորժ տղաւորութիւն գործեցին ինամակալուհի
— Թագուհու վրա: Բացի դրանից գեներալների
մեծ մասը, մանաւանդ Տէտուանեան դուքսը և
մարշալ Մարտինէս-Կառլոս մի քանի ժամանակից
արդէն համոզում են թագուհուն՝ դիմել պահպա-
նողականներին, որովհետեւ, նրանց կարծիքով,
Սպանիայում ընդհանուր ճայնատութիւն ժողնե-
լուց յետոյ, միայն պահպանողական մինիստրու-
թիւնը կարող է աշդուրթեամբ պաշտպանել կարգը
և գահը:

— Վիեննայում լուր է տարածված, որ թողա-
տրվելու է անարգել կերպով խոզեր ներմուծել
Սերբիայից: Այդ հանգամանքը հիմք է տալիս
կարծելու, որ երկու պետութիւնների յարաբերու-
թիւնները կը լուսանան:

— Լոնդոնում տեղեկութիւններ են ստացված,
որ Մակեդոնիայում ժողովրդական յեղափոխական
ներքին գործընթացները հեղձունները են:

— Մայրաքաղաքի լրագիրներին հեռագրում են,
որ իշխան Բիսմարկ հիւսնադրեց էս:

— «Neue Freie Presse» լրագիրն Կ. Պօլսից հա-
ղորդում են, որ Յոնաստանը այս օրերս մի յայ-
տաղիր ուղարկեց Բ. Գրանը, որի մէջ բողբոջում
է բօլքարական եկեղեցական հարցում արած դի-
շունքների դէմ:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՄՆԱՍՏԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՎՈՒԹԻՒՆՑ

Նիժնի-Նովոգորոդ, 28 յունիսի: Նիժնիգորո-
դեան տօնաւաճառի գլխաւոր տան շինութիւնը
աւարտած է. մնում են երկրորդական աշխա-
տանքները:

ԱՍԻԱՐԱԿԻ, 28 յունիսի: Անդրկասպեան երկա-
թուղին այս օրերս սկսելու է գլխաւոր կայարան-
ներում ապրանք ընդունել ուղիղ հաղորդակցու-
թեամբ ուղարկելու համար «Кавказъ и Мерку-
ри» ընկերութեան միջոցով, ուստաց երկաթու-
ղիների հետ:

ՀՈՍՄ, 28 յունիսի: Թագաւորը չնորհեց Մեծ
Խլխան Նիկոլայ Նիկոլաւիւի կրտսերին Աւետման
չքանանքը: Շքանանք յանձնվեց Նորին Բարձրու-
թեան անցեալ օրը Պետերբուրգի իտալական դես-
պանի միջոցով:

ԼՈՆԴՈՆ, 28 յունիսի: «Բերլինգ» ֆիրման ա-
ռաջարկում է ուստաց երկաթուղիների գլխաւոր
ընկերութեան 40% օրկղացիւնների 15.625.000
լուրու ստորագրութիւն՝ 901/80 կուրուի: Կա-
նէայից հեռացրում են «Բլետերի» գործակալու-
թեան յուլիսի 8-ից (նոր տօնար), որ Զեֆադ
փաշան վերջնականապէս նշանակված է Կրետէի
նահանգապետ Շաքրի-փաշայի փոխարէն:

ՎԻԵՆՆԱ, 28 յունիսի: Այստեղ լուր է տա-
րածվել, որ մի ջահիլ բօլքարուհի փորձ փորձեց
Ստամբուլովի կեանքի դէմ՝ ատրճանակ արձակե-
լով:

ԲԻՐՈՍԵ, 28 յունիսի: Բերնար ներկայացրեց
պատգամաւորների ժողովին Բեղիկայի և Կոնգոյի
մէջ պայմանագիր հաստատելու մի նախագիծ:

